

Csendes optimizmussal – Románia EU-csatlakozásáról

Bevezető

A múlt században, mi magyarok, kétszer-háromszor is megtapasztalhattuk, hogy a világpolitikai trendekkel nem nagyon tudunk hadakozni. Ezúttal olyan trend – Románia EU csatlakoz(tat)ása – sodor magával, mely számunkra is kedvező lehet, ha a kínálkozó esélyeket képesek leszünk kihasználni. A vitaindítóban leírtak, tetszik vagy sem, tények, melyeket árnyalni, vagy melyekhez adalékokkal szolgálni lehet, de megcáfolni nem.

Román terhek

A. Balkáni mentalitás

Hogy házunktája kitakarításánál maradjunk: annyira takarítunk, amennyire – a szó szoros és átvitt értelmében egyaránt – általános igény van.¹ Pontosán azért, és csakis azért „takarítunk”, mert a Nyugat ezt kéri tőlünk. Nem a tisztaság iránti igény készíti a társadalmat a takarításra. Nem azért takarítunk, mert csak a tisztaságban érezzük jól magunkat.

Futószalagon készülnek az ún. euro-konform jogszabályok. A kezdeményező intézmények Uniós nyomásra kinyögnék egy-egy törvénytervezetet. A törvényhozás, anyait-apait beleadva, kilúgozza a törvénytervezeteket, aztán megszavazza azokat. És ezzel még nincs vége, mert ettől fogva mindenki a törvény alkalmazási szabályzatát várja.

Régi bukaresti trükk: villámgyorsan elkészül a külföld igényeinek megfelelő jogszabály vagy nyilatkozat. Ettől a művelt Nyugat lenyugszik, hisz, ha törvény van, akkor annak végrehajtása már automatikus („the rule of law”). Ilyenkor szusszan fel viszont Mitike. Mert ő ezzel le is tudta a dolgot. Az egyik első ilyen példa az 1918. december 1-i gyulafehérvári Nyilatkozat. Végrehajtásával mintha-mintha még mindig adósunk lenne a mindenkori román hatalom. De van frissebb példa is. Az Európai Bizottság 2003-as, Romániáról szóló országjelentése² szerint a regionális politika terén Románia nem lépett előre.³ Jön a következő országjelentés, előre kell lépni, ergo: a törvényhozás megszavaz egy új, idevágó törvényt.⁴ Az EU Integrációs Minisztérium kezdeményezése nyomán napvilágot látó új törvény a bevezetőben hitet tesz a szubszidiaritás, a decentralizáció és a partnerség elvének tiszteletben tartása mellett.⁵ Később a törvény, mint nem kormány-

szintű, non-profit szervezetet, a Regionális Fejlesztési Ügynökséget is létrehozta.⁶ A következő bekezdésben pedig a szubszidiaritás, a decentralizáció és a partnerség jegyében, a RFÜ székhelyének költöztetését, a fejlesztési régió nevének (sic!) a Nemzeti Fejlesztési Tanács általi jóváhagyásától teszi függővé.⁷ Nehogy véletlenül is Gyulafehérvárról esetleg Brassóba költözhessen a Középrégió központja.⁸

B. Működésképtelen gazdaság

A már idézett országjelentés sokszor és sokat vitatott megállapítása – „Romania can be considered as a functioning market economy once the good progress made has continued decisively” – elegáns arcul legyintés. Erről a szövegrészről jelentette ki és be a román külügy vezetője, hogy a dolog rendben van, Romániában az EU szakértői rátaláltak a működő piacgazdaságra. Ez az a piacgazdaság, ahol elsősorban a zavarosban halászó kalandorok a szó szoros értelmében aprópénzzel mindent és mindenkit meg tudnak vásárolni. A mindannyiunk által eltartott állami vállalatok alkalmazottai („Iliescu népe”)⁹ pedig fizetést követelnek.

C. Korrupt közigazgatás, politizált igazságügy

A volt EU Integrációs miniszter rendben levőnek találta, hogy férje 150 000 eurós támogatást nyert, és németországi partnerük a miniszterasszony unokatestvére volt. De ugyanígy a Sechelariu testvérek bukaresti fele is rendben levőnek találta, hogy önkényesen (mert erre a rendszer lehetőséget ad) kedvenc megyéjük infrastrukturális fejlesztéseikhez irányítottak minden általuk elérhető pénzforrást. A vicc az, hogy mindezt a kormány és a kormányfő is helyénvalónak találja. És addig, amíg a kormánytagok rendelkezésére állnak „különleges alapok”, addig élni is fognak e lehetőséggel. A kormánytól a farok felé pedig a szavatosságon jóval túl levő hal szaga terjeng. És az is helyénvaló, hogy két csomag vattát internetes tendereztetéssel kell beszerezni, miközben a Kormány több tízmillió eurós, iskoláknak szánt számítógép vására versenytárgyalások nélkül zajlik.

Korrupt tehát a postás és a vasúti jegykezelő.

A korrupciós botrányba keveredett magas beosztású pénzügyőröket leváltják. Majd a „kádermegmeredés” elve alapján más megyékben szintén vezető állásokban bukkannak föl. Amit egyik helyen bekaszált, a másik helyen mosodába adja. Ezzel szemben a vállalkozó, aki nem bírja már az egész és lebuktat egy-két korrupt gazdasági rendőrt, azóta is a pénzügyőrség sűrű ellenőrzéseit nyögi.

A vissza nem adott ingatlanok árát kártérítésként nem azok fizetik ki, akik a visszaszolgáltatást akadályozták, hanem az állam – az adófizetők pénzéből.

Bizonytalan Európa

Függetlenül a kibővült EU-t sújtó válságoktól, Románia csatlakoz(tat)ása politikai döntés.

Vélhetően azért kell Romániát is csatlakoztatni, mert Unión belül nincs apelláta „a szabály, az szabály”, és akkor talán errefelé is nagyobb becsülete lesz majd a regulának. Brüsszel még Romániával is be fogja tartatni a Nyugat számára fontos szabályokat. Ez az, amit a kétkulacsozás nagymesterei nem tudnak elhinni.

Úgy tűnik, hogy 1990 óta a klasszikus „döntünk, és azután úgy döntünk, hogy mégsem” típusú román külpolitizálást a nyugati kancelláriákban már nem pontozzák. Ceaușescu volt az utolsó, akitől ezt a bohóckodást elfogadták, és akit jutalmaztak is ezért.

Amit a magas rangú román politikusok óvakodnak a pórnéppel közölni, az, hogy a politikailag korrekt, udvarias megjegyzések („a román közigazgatás nagy fejlődési potenciállal rendelkezik”) egy brit szájából felérnek egy pofonnal.

Két- vagy többsebességű Európa

A 2004. május elsején csatlakozott országok közül Litvánia teljesítménye a legalacsonyabb (35%-a az EU átlagnak). Szlovénia (74%) és Ciprus (72%) maga mögé utasította a régebbi tagok közül Portugáliát (69%) és Görögországot (66%). Ehhez képest Románia – csatlakozásának pillanatában – vélhetően az EU átlag 25%-át teljesíti majd. Ezzel a teljesítménnyel Románia a középmezőnyű, „szegény, de szemtelen” kategóriában jeleskedhet majd. Erdély és régiói számára adott lesz a gyorsabb felzárkózás lehetősége.

Az új közép-európai tagállamok

A 2004-ben csatlakozott államok egy perc türelmi időt sem kapnak az alkalmazkodáshoz. Nem valószínű, hogy lelkesedni fognak majd azért, hogy a románok vagy a bolgárok kíméletesebb bánásmódban részesüljenek.

Még nem végkövetkeztetések

Az egymást követő bukaresti kormányok látványpolitizálását a 21. század eleji Európai Unió megtűri, de nem értékeli. Ezt tükrözik az országjelentések, a Románia (és Bulgária) számára kidolgozott házi feladatlista („roadmap”). Átlagos iskolás gond nélkül elvégzi házi feladatait. Csupán a gügyébb nebulóknak kell a házi feladatokról még külön kimutatást is a kezükbe adni. És a jóízű, „de azért mértéktartó” kritizálást, így választási kampányok évadán, akár kifizetődő is lenne folytatni. De ezzel túl sokra nem jutunk.

És akkor mi lesz velünk?

Románia csatlakozása számunkra kívánatos, de kockázatos is.

Azért kockázatos, mert ha a csatlakoz(tat)ás után a romániai magyarság mint közösség látványosan veszít az EU által nyújtott esélyek megragadásaért folytatott versengésben, akkor bizony hosszú ideig nem lesz külső elenség, akit a kudarcért hibáztatni lehet majd.

No persze, elmondhatjuk, hogy azért nem beszélünk nyelveket, azért nem vagyunk képesek tömegesen használni és kihasználni a tudásalapú e-Európa nyújtotta lehetőségeket és eszközöket, mert a „mindenkori román hatalom így meg úgy”, mert „az áruló, románbérenc magyarok aztán meg pláne, hogy így meg úgy” ... De ettől a gondok nem fognak enyhülni, és a rovásírásban beszélő patrióták sem értik majd a „Keyboard error! Press F1” hibaüzenetet.

Ami következik, az nem zsákbamacska, és nem is kiszámíthatatlan. Csak fel kell készülni. Ennyi. Ezzel akár Románia integrálódását is elősegíthetjük. Leszünk majd egy kulturális nemzet, melynek nagyobbik része az EU-ban fog élni. Meg kell majd szabadulnunk sokat siratott, búval bélelt, nagy-magyar identitásunktól.

Hatalmi álomtól a szolgáltató állam felé

„Az EU olyan területigazgatási szervezet, amely a területén élő polgároknak jobb feltételeket biztosít az egyszer megélhető élethez, mint a nemzetállamok igazgatási rendszere.”¹⁰

Sok olyan folyamat van, mely nem tiszteli az állami határokat. Például a természeti folyamatok ilyenek. Ezek „kézben tartását” a nemzetállamok határai csak gátolják. Ugyancsak csalódottan állnak a nemzetállamok határvédői a személyek-, a kulturális javak-, az áruk és szolgáltatások szabad áramlásában. A hatalmi államból, még itt a távoli, keleti végeken is, csendesen szolgáltató állam lesz.

Elkerülhetetlen kényszer/ modernizáció előtt állunk

A nyugat-európai társadalmak a szerves fejlődés eredményeként jutottak el az EU-hoz. A simliskedésnek bealkonyul. Be fogunk épülni, vagy be fogunk tagozódni az európai értékrendbe. Ingerültek leszünk, mert a fehér és a színes üvegeket szigorúan külön kukákba kell majd tenni. Ingerült lesz az önkormányzat, mert a szennyvizeket szigorúan a tisztítórendszerbe kell majd irányítani. Ingerült lesz majd a vállalkozó, mert meghatározott százalékban csak újrahasznosítható anyagokból készült csomagolóanyagokat használhat. És ingerült lesz a tisztviselői kar. A tagság el-

só tíz éve alapjaiban meg fogja rázni a jelenlegi középszintű tisztviselői kart. Senki nem fog boldogulni EU-ismeretek, nyelvtudás, számítógép felhasználói ismeretek nélkül.

Hétköznapijaink része lesz - nemegyszer gyötrődések árán - a párbeszéd, a tolerancia, a kompromisszumkészség és a mások értékeinek tiszteletben tartása. Az európai intézményi szerkezetek és viselkedési normák térhódítása sok akadályba ütközik majd.

Erősödhetnek a nemzeti közösségek

A nemzeti közösségek várhatóan az állampolgári közösségeknél erősebbek lesznek. Az EU-n belül megmarad a nyelvek, a nemzeti kultúrák jelentősége. Ezenközben a tömegcikk-termelés, az egyének fogyasztási szükségleteinek kielégítése átértékelendővé teszi a nemzetállami igazgatási rendszereket.

Az erdélyi magyarok számára potenciális előnyt jelent az Anyaország, a Felvidék és a Muravidék 2004-es csatlakozása. De ez az állapot veszélyt is jelent. Mégpedig annak a veszélyét, hogy tehetetlenségénél fogva, modernizációval szembeni ellenállásának következtében, az erdélyi magyar közösség az Anyaországtól véglegesen és végzetesen leszakad.

Nő a munkavállalók közötti verseny

A 21. században az EU polgárai a távol-keleti és az észak-amerikai emberekkel kell, hogy versenyképesek maradjanak. Az élethosszig tartó tanulás, „lifelong learning” tehát már most egyéni érdek. A feltároló új lehetőségeket meg kell ragadni, jövőorientáltan kell gondolkodni és cselekedni.

Potenciális előnyeinket csak akkor tudjuk kihasználni, ha a társadalom és a gazdaság is felkészül a változásokra, a csatlakozásra. A felkészülés lehetőségeinek megteremtése a politikusok feladata. Felelős elit kell, hogy felhívja a köz figyelmét a csatlakozás hozta alkalmazkodási kényszerekre és költségekre.

A gazdasági integrációt meghatározó önkormányzatok

Románia csatlakoz(tat)ása nem jelenti azt, hogy az integráció végbe ment. Az integráció meghatározó tényezője lesz a minden szintű (ideértve a regionálist is) közigazgatás minősége. Felértékelődik a társadalom rugalmassága és a társadalmi kohézió szerepe. „Szétaprózott, atomizált, vagy éppen tudatosan kettéhasított társadalommal aligha van esély a világpiacon való helytállásra - akár a regionális integráción belül, akár azon kívül.”¹¹

Kicsi, szép, de versenyképtelen

Az agrárium hétköznapi embere, kistermelője vajmi keveset tud a feje fölött gyülekező felhőkről. A csatlakozási tárgyalások kiindulási pontjaként az 1980-as évek kedvezőbb átlagai helyett a sokkal gyengébb átlagú '90-es évek jelentették a tárgyalási alapot. Az EU agrártámogatásait – kvótáit – nem az adott ország lakossága, nem a mezőgazdaságban dolgozók száma, hanem a termelés korábban elért szintjei határozzák meg. Ezen belül még külön szabályok fognak életbe lépni. Például az állattenyésztésben, az EU-s támogatások közvetlenül csak a szarvasmarha- és juhágazatot segítik. Nincs kilátás a burgonyatermesztés közvetlen támogatására sem. Viszont az egész mezőgazdaság több támogatást kap majd, mert a kvóták alapján érkező összegek a tényleges helyzettől függetlenül lesznek szétoszthatók. Ezért ott kell lennünk a döntéshozatalnál, mégpedig olyan szakértőkkel, akik azt is tudják, hogy éppen miről döntenek.

Új kulturális értékek vannak keletkezőben

A különböző szokásrendek keverednek. A régiék modernizálódnak, és alkalmazkodnak az új körülményekhez. A nyelvtudás alapján az Unió szociálisan-kulturálisan két részre fog tagozódni. Azok, akik nyelveket tudnak, bizonyos foglalkozási ágazatokat kisajátítanak, és gyorsan fognak emelkedni. A másik rész pedig egy szociálisan és kulturálisan alacsonyabb szinten levő társadalmi réteg marad. A nemzeti nyelvek mellett lokális-regionális lingua franca lesz majd a német, a francia, a spanyol és az orosz. A glóbusz szintű lingua franca az angol lesz. Az integrációban, a kohézió fenntartásában, valószínűleg érték lesz a kétnyelvű kisebbségi lét. És kialakul majd a digitokrácia. A kulturális kínálat jelentékenyen nő, a kereslet csökken. Főleg a digitális hordozókon sokszorosított kínálat nő. És itt üt vissza az információs társadalommal kapcsolatos generál-közöny. Közösen isszuk meg a levét annak, hogy elitünk számára az információs társadalom az informatikát jelenti. Hott információs kultúraváltásra van szükség. És mert ez nem történik meg, a felcseperedő digitokraták nincs ahonnan tudják, hogy az új eszközök nem arra valók, hogy helyettesítsék és kiszorítsák a hagyományos kultúrát. Ha ez az állapot így marad, számunkra az e-Europa csak újabb frusztrációkat hoz.

A szarajevói merénylet kilencvenedik évfordulóján

A Trianonba torkolló I. világháború kirobbantásának kilencvenedik évfordulóján – paradoxális nemde? – a legromániamagyarabb érdek azonos a legrománabb érdekekkel. Az „összmagyar” érdek és a „nagyromán” érdek, úgy tűnik, azonos.

Mi is ez az érdek?

Románia minél gyorsabb, minél belterjesebb integrációja az EU-ba. Esély a megmaradásra. Esély a túlélésre. Esély arra, hogy gyermekeink, ha itt akarnak maradni, érdemesnek találják itt maradni. Mert itt is anyagi-szellemi jólétben élhetnek.

Minden, az Unión kívül töltött év csak újabb hátrányt hoz. Legyenek bármekkora is a csatlakozás kockázatai, az idő múlásával „a kockázatok és mellékhatások” – és a hátrányok is csak növekednek. Ezért érdekünk Románia mielőbbi Uniós csatlakoz(tat)ása. Ezért kell tudatosan készülnünk az integráció folyamatára.

Ezt az esélyt elszalasztanunk végzetes hiba lehet.

2004. április 19 – július 23.

Jegyzetek

¹ A temesvári Kiáltvány 8-as pontjára a romániai magyarság is csak akkor hivatkozott, ha románok ellen kellett hadakozni. Emellett megemlíthetjük azt is, hogy Csíkszeredában például az 1990-es első szabad választásokon a helyi tanácsba zömmel a szocialista nagyvállalatok kipusztíthatatlan igazgatóit szavazta be az istenadta nép.

² 2003 Regular Report on Romania's progress towards accession.

³ Chapter 21: Regional policy and co-ordination of structural instruments, Progress since the last Regular Report: „No further developments can be recorded regarding *territorial organisation* or the *legislative framework*.”

⁴ Parlamentul României 2004. Lege privind dezvoltarea regională în România.

⁵ Art. 2. Alin. (3) Principiile care stau la baza realizării politicii de dezvoltare regională sunt:

- subsidiaritatea;
- descentralizarea;
- parteneriatul.

⁶ Art. 8. Alin. (1) În fiecare regiune de dezvoltare funcționează câte o agenție pentru dezvoltare regională, organism neguvernamental, nonprofit, de utilitate publică, cu personalitate juridică, care funcționează în domeniul dezvoltării regionale.

⁷ Art. 8. Alin. (2) Schimbarea sediului agenției pentru dezvoltare regională în cadrul aceleiași localități în care funcționează se aprobă de consiliul pentru dezvoltare regională, la propunerea directorului agenției pentru dezvoltare regională; schimbarea sediului agenției pentru dezvoltare regională în altă localitate, precum și schimbarea denumirii regiunilor și/sau a denumirii agenției, se pot face numai cu aprobarea Consiliului național pentru dezvoltare regională.

⁸ Tragikomikus az az érv is, mellyel az integrációs miniszter, a Középrégió Regionális Fejlesztési Ügynökségének Gyulafehérvárról Brassóba való költöztetését elveti: „Reluarea discuțiilor pe această temă va necesita o evaluare a acțiunilor care deriva din schimbarea locației agenției privind: asigurarea unui sediu adecvat având toate utilități necesare bunei desfășurări a activităților (logistică, acces la internet, etc.), transferul personalului existent, perturbarea climatului relațional creat între partenerii socio-economici și agenție precum și consecințele de natura psihologică care ar afecta personalul agenției.” Miközben a 2003-as országjelentés a kormányátalakítás okozta zavarokat rója fel.

⁹ „Noi muncim și nu gândim!” skandalta önérzetesen az akkori államelnök által protezsált csőcselék.

¹⁰ Glatz Ferenc: Európa, Európai Unió, Magyarország.

¹¹ Inotai András: A magyar gazdaság és az európai uniós csatlakozás.